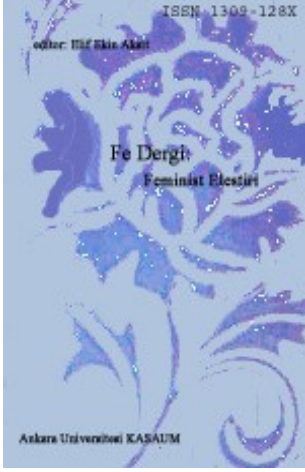

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 9, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

***Kürtaj Yasasının Arkeolojisi: Türkiye’de Kürtaj
Düzenlemeleri, Edimleri, Kısıtları ve Mücadele Alanları***
Hazal Atay

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 27 Aralık 2017

Bu makaleyi alıntılanmak için: Hazal Atay, “Kürtaj Yasasının Arkeolojisi: Türkiye’de Kürtaj Düzenlemeleri, Edimleri, Kısıtları ve Mücadele Alanları ” *Fe Dergi* 9, no. 2 (2017), 1-16.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/18_1.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Kürtaj Yasasının Arkeolojisi: Türkiye’de Kürtaj Düzenlemeleri, Edimleri, Kısıtları ve Mücadele Alanları* Hazal Atay*

Kürtaj yasaları, çoğunlukla kürtaj tartışmalarının merkezinde yer alır. Bu makale, 18. yy Osmanlı İmparatorluğu’ndan bugüne kadar uygulanmış olan kürtaj yasalarını incelemeyi ve bu düzenlemelerin temel dinamiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda makale, Türkiye’deki kürtaj düzenlemelerinin, tıbbi ve hukuki bir gerilim hattı üzerinde ifade bulmasını ve dönüşmesini irdelemiş ve 1983’te kürtajın kısıtlı serbest bırakılmasıyla sonuçlanan yasal sürecin politik boyutlarını inceler. Makale, kürtaj düzenlemelerinin yanısıra kürtaj söylemlerinin yıllar içinde değişmesini takip ederek, 1970 ve 80ler boyunca hakim olan ve daha ziyade tıbbi uzmanlar ve hukukçular tarafından ifade bulan kamu sağlığı yaklaşımından, 2012’deki kürtaj tartışmalarında ifade bulan ve kadınların gerçekliklerini merkeze alan feminist yaklaşıma kadar dönüşümünü analiz eder. Son olarak, makale mevcut kürtaj yasasına odaklanarak, yasanın edimlerini, kısıtlarını ve mücadele alanlarını tartışmaya açar.

Anahtar Kelimeler: kürtaj, Türkiye, biyopolitika, yasallaşma, tıbbileştirme

Archeology of the Abortion Law in Turkey: Abortion Regulations, their Gains, Constrains and Contestations

Abortion laws have long been at the center of debates over abortion. This article aims to dive into the abortion laws that came into effect from late Ottoman period to nowadays Turkey, to examine constitutive paradigms of abortion regulations. In this regard, the article illustrates how the current abortion regime in Turkey has come into being through a simultaneous but often under tension process of legalization and medicalization of abortion. It analyzes political debates and legal processes paving the way for the legalization of abortion in 1983. The article construes shifts in prominent abortion narratives, evolving from a public health rhetoric vanguarded by medical and legal experts during the debates in 1970s and 80s, to a more feminist approach addressing women’s realities with the recent abortion debate in 2012. Finally, the article tackles the current abortion law and construes its gains, constrains and contestations.

Keywords: abortion, Turkey, biyopolitika, legalization, medicalization

“Kürtaj yasağı nedir? Örtülü yüzün, demirlenmiş pencerenin, kilitli kapının; yakmanın, damgalamanın, sakatlamanın ve taşlamanın; binlerce yıl önce kadınların mülkiyet pençesine düştüğü ilk andan itibaren doğan tüm acı ve korkunun kalıntısıdır.” -Stella Browne¹

Giriş

Kürtaj tartışmalarının ana ögesini ve zeminini sıklıkla kürtaj yasaları oluşturur ve bu kürtaj yasalarının hiçbiri, gerek kürtajı serbest bıraksın gerek kısıtlasın, tartışmaların üstünde veya dışında konumlanmaz. Yasalar, en baştan kürtaj tartışmalarının çerçevesini çizerek, yasa koyucu devletin kadın bedeni üzerinde kurduğu tahakkümün tarafı ve hatta garantörü hâline gelir. Türkiye’de geçmişten bu yana yapılan kürtaj düzenlemeleri, kürtajın cezaya tabi tutulmasından sınırlı ve şartlı serbestisine kadar, kürtaj söylemlerini ve kürtaja ilişkin politik ve kültürel tasarruflarımızı derler ve tahayyüllerimizi şekillendirir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki kürtaj düzenlemelerinin, tıbbi ve hukuki bir gerilim hattı üzerinde, oluşumunu ve dönüşümünü incelemek ve bu düzenlemelerin kadınların hayatlarına yansımalarını tartışmaya açmaktır. Bu bağlamda, bu makale, yasal

¹Bu makale Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KASAUM) tarafından düzenlenen Satı Atakul Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Makale Yarışması’nda 2017 yılında birinciliği kazanmıştır

* INSPIRE Marie Skłodowska-Curie Fellow ve Paris Siyaset Bilimi Enstitüsü’nde Karşılaştırmalı Siyaset doktora öğrencisi

arkeoloji analiz yöntemiyle kürtaj düzenlemelerini mercek altına alacak ve kürtaj yasalarının derlediği geçmişleri, dayandığı kavramsal temelleri ve sunduğu gelecek tahayyüllerini ortaya koyacaktır.

Tarihsel kurumsalcılıktan yola çıkarak geliştirilen yasal arkeoloji analiz yöntemi, yasanın ve yasal söylemin üretilmesine odaklanırken, bu süreci şekillendiren kurumsal, sosyopolitik ve kültürel şart ve koşulları inceler. Yasal arkeoloji tarihsel bir yolculuk öngörürken, yalnızca geçmişe derinlikli bir bakış sunmaz, aynı zamanda yasaların kapsamını ve dağılımını düzenleyen kökleri de araştırır. Yasal arkeoloji, değişen hukuki söylemler arasındaki bağlantılara, değişimin dinamiklerine ve bu süreçteki güç ilişkilerine de değinir. Julie Novlov'un (2008) belirttiği üzere, yasal arkeoloji öncelikli olarak iktidar ilişkilerini ve özellikle de tahakkümün kurumsallaşmasını anlamak için kullanışlıdır.

Yasal arkeoloji, baskın gelen hukuki söylemlerin altında yatan gerilimleri ve tutarsızlıkları ortaya çıkarmaya çalışır ve bunların iktidar ilişkileri ve ideolojik dönüşümlere paralel olarak giderilmesini açıklamak ister. Sonuç olarak seçilen yolun nasıl seçildiğini ve bu yola geçiş sürecini inceler; bu sürecin onu ve alternatiflerini nasıl etkilediğini anlamaya çalışır (...) Arkeolog esas olarak yasal değişimi açıklayan yekûn bir teori üretmeye çalışmaz, bunun yerine belirli bir değişim anını siyasi dinamizmle ilişkisi içinde araştırmayı amaçlar (Novlov 2008, 352).

Yasal arkeoloji, yasanın mevcut eşitsizlikleri ve tahakküm ilişkilerini nasıl yapılandırıldığını sorgular ve baskın politik fikirlerin hukuki söylemlere nasıl nüfuz ettiğini ve bunun karşılığında yasal söylemin de politikayı nasıl dönüştürdüğünü inceler. Bununla birlikte, yasal arkeoloji, belirli fikir gruplarını içeren tarih katmanlarla da ilgilenir ve bu bağlamda çerçeve analiz yöntemiyle² de birlikte çalışır. Böylece, farklı tarihsel dönemlerde ortaya çıkan çeşitli kategorik düşüncelerin algıları nasıl şekillendirdiğine ve bu algıların çerçevelerin çakıştığı veya örtüştüğü bir düzlemde yasal formülasyonlarda nasıl ifade bulduğuna dair daha kapsamlı açıklamalar sunar (Brandwein 2006).

Carol Smart (1989) "Feminizm ve Hukukun Gücü" adlı eserinde, kadınların bedenine yönelik hukuki düzenlemeleri, tıbbi ve teknolojik gelişmelerin ışığında inceler ve teknolojinin yeni alanlar açmasıyla birlikte, yasanın otoritesinin de genişlediğini belirtir. Bu bağlamda, Smart yasanın gücünün bir kırılmaya uğradığını ve bunun yasanın etki alanını azaltmaktan ziyade, genişlettiğini ve ürettiği farklılaşmış söylemler neticesinde çok katmanlı kıldığını ifade eder.

Adli uygulamalar yerine, tıbbi kategorizasyon ve refah odaklı politikaların kullanılması yoluyla, kanunun kendisi düzenleme ve gözetim yönteminin bir parçası hâline gelir. Dolayısıyla, artık kanun her iki denetleme yöntemine de başvurur; hem haklar ve cezaların tahsisi yoluyla, hem de modern epistemin tıbbi, psikiyatrik, sosyal hizmet ve diğer profesyonel söylemleri özümsemesi yoluyla (ibid, 96).

Kürtaj düzenlemeleri bir yandan yeni hukuki alanlar açarken, ürettiği yasalar ve getirdiği yaptırımlar aracılığıyla mevcut kültürel, ideolojik, sosyopolitik, ekonomik ve bilimsel söylemlerle işbirliği yapar. Smart'a göre, bu hâliyle kürtaj yasaları, toplumun içinde baskın olan ahlaki, kültürel, tarihsel, siyasi ve tıbbi açıdan spesifik arzuların ve ideallerin yasalar yoluyla yazılı hâle getirildiği metinler olarak ifade edilebilir (Smart, 1989). Ancak Smart, hukukun her zaman toplumda baskın olan söylemlerle uyumlu çalışmadığını, kimi zaman bu söylemlerle gerilim içinde olabileceğini ve hatta onlara karşı çalışabileceğini de hatırlatır.

Kürtaj düzenlemelerine ilişkin yapılan birçok çalışma, kürtajın yasaklanmasından kısıtlı ve şartlı olarak serbest bırakılmasına kadar geçen tarihsel süreci ve bu süreçte etkin olan aktörleri ve ortaya çıkan söylemleri inceler. Bu makale de büyük ölçüde bu çalışmalardan faydalanacak; ancak kürtaj yasalarını kendi başlarına yeterli ve tutarlı metinler olarak ele almaktan ziyade, süreklilik, kopuş ve dönüşüm dinamiklerinin ürünleri olan kavramsal bir örgüler yumağı ve bir gerilim hattı olarak ele

alacaktır. Bununla birlikte, bu çalışma yasal reformların oluşma koşullarını irdeleyecek ve yasaların dayandığı teorik temelleri çözümleyecektir. Böylece, geç dönem Osmanlı İmparatorluğu'ndan başlayıp günümüz Türkiye'sine uzanan farklı kürtaj düzenlemelerine ve bunların ilişkilerine değinecek, kürtaj yasalarının edimleri, kısıtlarını ve mücadele alanlarını tartışmaya açacaktır.

Yasağın İlanı: Bir Cezai Suç Hâli Olarak Kürtaj

Devletler, egemenlik kurdukları topraklardaki demografik değişkenleri belirlemek ve denetlenmek için kapsamlı nüfus politikaları geliştirmişlerdir. Foucault (1994), “Cinselliğin Tarihi” eserinde nüfus politikalarının izini sürer ve bu politikaların doğuşunu 18. yy'da “öldürmek veya yaşama izin vermek” anlayışına dayanan klasik egemen iktidarın, “yaşamak veya ölüme izin vermek” anlayışına dayanan modern bir egemenlik anlayışıyla yer değiştirmesiyle birlikte açıklar (Foucault 1994, 241). Geleneksel iktidardan Foucault'nun biyopolitik olarak adlandırdığı bu yeni yönetim anlayışına geçiş, egemenin nüfuzu altındaki topluluğun sağlığına odaklanan “kamu sağlığı” politikalarını da beraberinde getirmiştir. Kuşkusuz, bu politikalar yalnızca geniş halk kitlelerinin sağlığının denetlenmesini içermez, aynı zamanda Foucault'nun *anatomo-siyaset* olarak adlandırdığı ve kitleyi oluşturan bireylerin vücutlarına da odaklanan bir egemen iktidar anlayışını içerir. Dolayısıyla, biyopolitika sadece nüfusla değil aynı zamanda onu oluşturan bireylerle de ilgilenir (ibid, 143).

Kürtaj, her ne kadar farklı tarihsel dönemlerde, çeşitli kültürel ve politik yorumlara tabi tutulsa da, kürtaja ilişkin kapsamlı devlet politikalarının geliştirilmesi biyopolitik iktidarın egemenliği altında gerçekleşir. Kürtaj düzenlemelerini mercek altına aldığımızda, kürtaja ilişkin ilk hukuki düzenlemelerin cezai yaptırımlar olduğu göze çarpmaktadır. Kürtajın öncelikle cezai yaptırımlar aracılığıyla hukuki bir zemine aktarılması, yasa koyucuların nüfusu ve doğurganlığı denetlemedeki ısrarının resmi bir ifadesi olarak belirir. Buna rağmen kürtaj pratiğinin büyük ölçekte devam etmiş olması, Petchesky'nin (1990) belirttiği gibi “kadınların doğurganlıkla olan özgül ilişkisine ve doğurganlık kontrolünün ve üreme bağımsızlığının şart ve koşullarına dair önemli bir mesaj vermektedir” (ibid, 26).

Foucault (1975), politik iktidarın hükümlerle sürme biçimlerini incelediği “Gözetleme ve Cezalandırma: Hapishanenin Doğuşu” eserinde, bir suçluluk hâlinin belirlenmesinin, toplumdaki dışlanmış ve toplumun denetimi açısından faydalı olacak bir yasadışı ilan ettiğini belirtir. Suçluluk en vahim yasadışı hâli değil, yasadışının denetimini mümkün kılan durumdur:

Kanuni bir yasağın varlığı, etrafında yasadışı pratikleri toplayan bir alan yaratır... Suçluluk, tedarik ettiği gizli ajanlarla ve aynı zamanda genişlettiği ve yetkilendirdiği bir toplumsal polislikle birlikte, sürekli bir denetim sağlar... Suçluluk hâli, politik bir gözlemevi olarak çalışır (ibid, 327).

Cezaya tabi tutma, suçu tamamen ortadan kaldırmayacak olsa da denetim sağlayarak, suçluluk hâlini daha az tehlikeli yasadışılık formlarına sokabilir. Böylece sözkonusu suç, “toplumsal yaşamın saçaklarında kontrol baskısına maruz bırakılan, varoluşun tehlikeli koşullarına indirgenmiş, onu destekleyebilecek toplumsal bağlardan koparılmış” bir eylem olarak denetim altına alınır (ibid, 324). Foucault, ceza infaz kurumunun, suçlar arasında ayırım yapmayı, onları dağıtmayı ve kullanmayı sağladığını yazar. Yasak, onu ihlal edebilecek potansiyel faileri uysallaştırır (ibid, 328). Ceza infaz kurumu bu hâliyle, yasadışılığı idare etmenin bir yolu olarak belirir ve yasağı farklılaştırır. Yasa veya uygulanma hâli, her zaman yöneten sınıfın çıkarına hizmet eder, zira ceza infaz kurumu aracılığıyla yasadışı olanların idaresi egemenlik mekanizmasının bir parçasını oluşturur. Böylece, “suçluluk hükümlerle düzeninin bir çarkı hâline gelir” (ibid, 331).

Kürtaja ilişkin ilk hukuki düzenlemelerin ceza infaz kurumunca yapılması, her yasallaşmanın bir yasağın ardılı olmadığı, yani her hakkın bir cezadan doğmadığı göz önünde bulundurulduğunda anlam kazanır. Bununla birlikte, unutulmamalıdır ki yasanın olmaması cezanın olmaması anlamına gelmez ve her yasallaşma muhakkak bir cezanın kaldırılmasını da içermez. Bu bağlamda, yasalardan önce kurulmuş suçluluk hâli kürtajın denetlenmesini mümkün kılar; kürtaj yasağının ilanı yasa koyucu, tıp ilmi ve kadınlar arasında gücün yeniden dağıtılmasını beraberinde getirir. Carol Smart (1989), bu süreçteki gelirim hattına dikkat çeker:

Tıp ve kadın bedeninin ortak alanı aynı zamanda hukuk ve kadın bedeninin de ortak alanıdır. Hukuk ve tıp her zaman birleşemeyebilir; ancak gücün birinden diğerine aktarılabilmesi karmaşık bir etkileşim yaratır (...). Hukuk-tıp-kadın bedeni bağlantı noktası, kadının direnme kabiliyetini gittikçe zorlaştıran oldukça etkili bir güç dağılımını içerir (ibid, 113).

Bu minvalde, Sheldon (1998) İngiltere'deki kürtaj düzenlemelerini incelerken, kürtajın tıbbi söylemin hegemonyası altında kalması ve bunun dışında kalan tüm söylemlerin marjinalleştirilmesiyle birlikte, gitgide tıbbileştirildiğini ileri sürer. ³Kürtajın hukukileşmesinin yanısıra tıbbileştirilmesi, kadınların gebelik sonlandırma taleplerini tıbbi bir hiyerarşiye tabi kılar. Böylece, kürtaja ilişkin kadın sesleri susturulurken, kadınların deneyimine yabancı ama konu hakkında uzman olduklarına inanılan bilim insanlarının görüşleri öncelikli kılınır. Katherine de Gama (1993), hukuki ve bilimsel söylemlerin, doğaları gereği, konuyu siyaset dışına iterek, öznelere hak taleplerinde yetkisiz kıldığını iddia etmektedir.

Türkiye'de kürtajın cezaya tabi tutulması, 17. yy'da Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan kürtaj yasaklarıyla devamlılık göstermektedir. Bu bağlamda, kürtajın cezalandırılması sabit kalırken, cezaların kapsamı ve niteliği zamanla değişmiştir. Kürtaj, İslam hukukunda "ıskât-ı cenin"⁴, ceninin düşürülmesi, olarak anılmış ve kürtaja ilişkin görüşler farklı İslam okullarının yorumlarına dayandırılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda baskın olan Hanefi okuluna göre, kürtaj *mekruh*-istenmeyen, ancak yasak olmayan- kabul edilmiştir. Bu anlayışa göre, fetüs ana rahmine düştükten 120 gün sonra "ruh" kazandığından, bu süre öncesinde ıskât-ı cenin *mekruh* sayılmaktadır (Ertem, 2011).

Foucault'nun 18. yy Avrupa'sında yükselişini kaydettiği biyopolitik iktidar, Osmanlı İmparatorluğu'nda da aynı yüzyıl içerisinde başlayarak uygulamaya konulan ve gittikçe kapsamı genişleyen nüfus politikalarıyla görünür hâle gelmiştir. 18. yy'ın sonlarında ilk defa rastladığımız kürtaj düzenlemeleri, kürtajı tetikleyecek ilaçların satışını engellenmiş ve sonrasında kürtajı yasak ilan etmiştir. Ancak, kürtaja karşı kapsamlı ve bütünlüklü bir politikanın oluşturulması 1838 sonrasında başlayan Tanzimat döneminde gerçekleşir. 1838 Tanzimat Fermanı'yla birlikte, kürtaj *adeta ifna-yı nefis* (ruhun öldürülmesi) ve *asar-ı dalal* (sapkın gelenek)' den doğan ve sakınılması gereken bir eylem ilan edilir. Ferman, ülkenin refahı adına doğurganlığı teşvik ederken kadınların anneler olarak toplumdaki önemini altını çizer. Buna ek olarak, kürtajın Allah'ın takdirine karşı olduğunu ve cezalandırılması gerektiğini belirtir (Demirci ve Somel, 2008).

Kürtaj vakalarının raporlanmasına ve cezalandırılmasına rağmen, ıskât-ı cenin 1840 Ceza Kanunnamesi'nde ve 1851 yılında yayınlanan Kanun-i Cedid'de yer almaz (Balsoy 2012, 24). Bu durumda kürtaj yasağı denetime tabi tutulan; ancak ceza kanunu tarafından belirlenmeyen ekstralegal bir suç statüsü taşır. 1858 Ceza Kanunnamesi'nin 192. ve 193. maddelerinde kürtaj yasağı ifade bulur ve kürtaja yardımcı olan şahısların cezalandırılması öngörülür. Böylece, kürtaj yasağı Ceza Kanununa bir temele oturtulur:

192. Bir kimse kasıtlı ya da kasıtsız olarak bir hamile kadının cenini düşürmesine sebep olursa ilk önce şeri kurallara göre cezasını öder ama bunu kasıtlı olarak yaptıysa da daha sonra küreğe gönderilir.

193. Bir kimse, hamile bir kadının gerek rızası olsun gerek rızası dışında cenini düşürmesine sebep olacak ilaç içirip yahut buna sebep olabilecek vesileleri tarif edip çocuğunu düşürürse, altı aydan iki seneye kadar hapis cezasına çarptırılır. Eğer buna sebep olan doktor ve cerrah ve eczacı ise geçici olarak küreğe gönderilir (1858 Ceza Kanunnamesi).

Bu iki yasada dikkati çeken önemli bir mesele, bu cezalandırmaların kürtaj talep eden kadını değil, kürtaja yardımcı olan kişileri, kadınlara ilaç veren ebe, eczacı, doktor vb.'ini hedeflemiş olmasıdır. Kürtaj yasaklarının öncelikli olarak arzı cezalandırmış ve kürtaja yardımcı olan kişileri, yani kürtajın eyleyicilerini, eylemden sorumlu tutmuştur. Balsoy (2012), Osmanlı İmparatorluğu topraklarında kaydedilen ve cezalandırılan kürtaj vakalarından yola çıkarak, yasaların kadınları değil kadınlara ilaç tedarik eden kimseleri cezalandırdığını doğrulamaktadır (ibid, 24). Bu durum, Osmanlı politik imgeleminde, kürtajın öncelikli olarak sosyal bir olgu olarak ele alındığını, bu sebeple de öngörülen cezai yaptırımların kamusal nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır (Balsoy, 2012).

Kürtaj yasağı, kürtajın önlenmesine ilişkin bir takım somut sosyal politikalarla da desteklenir. Balsoy (2012), bu politikaların gelişmesiyle birlikte kürtaj tartışmasının gitgide maddi/dünyevi bir boyut kazandığının altını çizer. Balsoy, bu kapsamda Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane'nin; ıskât-ı cenînin teftiş ve muayenesi için talimatname hazırlamış olduğunu, terk edilen çocukların bakımı için kurumlar oluşturulmasını ve yediden fazla çocuğu olan ailelere maaş bağlanmasını öngören politika önerilerinde bulunduğunu yazar (ibid, 25). Kürtaj, dönemin nüfus politikalarıyla özdeşleşerek sosyal bir boyut kazanmıştır. Kürtaj yasağının yanısıra geliştirilen sosyal politikalar, kürtaj pratiğinin sürekli denetlenmesini sağlayın düzenlemeler olarak belirlemektedir.

Yasak ve İstisna: Bir Tıbbi Zaruret Hâli olarak Kürtaj

Hukukun etkisinin kırılmaya uğraması, yayılması ve derinleşmesi, yasanın anlamını da dönüştürür. Çeşitlenen hukuki söylemler neticesinde hukuk, artık bir meseleye yaklaşımında tek bir noktada durmaz ve bir çeşit "ekonomi" geliştirir (Smart, 1989). Yasa kimi zaman birbiriyle tutarsız da olabilecek birden çok anlama işaret edebilir. Bu bağlamda, kürtajın hukuki bir zemine yerleşmesiyle birlikte, kürtaj düzenlemelerinin artması ve detaylandırılması dikkat çeker. Çeşitlenen kürtaj düzenlemeleri, kürtaj pratiğinin potansiyel faileri, eyleycileri ve ceza infaz kurumu arasında kartların yeniden dağıtılması anlamına gelir. Bununla birlikte, ortaya çıkan yeni söylemler, baskın hukuki söylemleri de dönüştüreceklerdir.

Kürtaj yasağının tıbbi bir zeminde yeniden ele alınması ve bunu takiben reforme edilmesi yeni hukuki alanlar açar; ancak bu alanlar kati surette kürtaj yasağının izini taşırlar. Kürtajın tıbbi gerekçelerle kısıtlı olarak serbest bırakılması, kürtaj pratiğinin meşruiyet kazanmasına yol açmaz, daha ziyade bazı kadınlar için belirli durumlar oluştuğu takdirde kürtaja erişimi mümkün kılar. Tıbbi zaruret hâli gereğince kürtajın serbest bırakılması, ne kadına ne de doktora bir seçenek tanımaz. Bu hâliyle kürtaj, kendi edimini belirleyen bir tıbbi olgu ve operasyon olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla kavramsal olarak kürtaj, kadınların tümünden reddemeyeceği ancak kimi zaman tıbbi gerekçelerle muaf olabilecekleri "annelik" normunun istisnası olarak tanımlanır (Petchesky 1990, 126).

Kürtajın tıbbileştirilmesi, kadınların ancak tıbbi gerekçeler ve zorunluluk sebebiyle yasal bir şekilde kürtaj olabileceğini öngörür ve isteğe bağlı kürtaj talebini dışlar. Sözkonusu tıbbi zorunluluk hâlleri, çoğunlukla ilgili tüzüklerle detaylı bir şekilde düzenlenir. Kürtaja karar verme hakkını tıbbi personele bırakan yasa koyucu, kadınların kürtaja erişimini kendi çizdiği sınırlar dahilinde mümkün kılar. Bu anlayışa göre, kadının gebelik üzerinde bir tasarrufu bulunamaz; kadının seçimi veya tercihi yoktur. Bir gebeliğin devam etmesi veya sonlandırmasında söz sahibi tıp ilmi ve onun sözcüsü olarak doktorlardır. Yasalarda da ifade bulan bu tıbbi perspektif, tıbbi ve teknolojik gelişmeler ışığında daha da sorunsallaşmıştır. Bugün, kürtaj operasyonundan bağımsız olarak, kürtaj kararı çoğu durumda teknik tıbbi bir bilgi gerektirmemektedir (Sheldon 1998, 49). Bununla birlikte çeşitli araştırmalar, medikal kürtajın/tıbbi düşüğün⁵ bir hastahane veya tıbbi klinikte gerçekleşmek zorunda olmadığını ileri sürerek kürtajın demedikalizasyonunu tartışmaya açmaktadır. Örneğin; 2012 yılında Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı bir çalışma, 12. haftaya kadar olan gebeliklerde medikal kürtaj/tıbbi düşük yapılmasının, ilaçların kadınların kendileri tarafından bir sağlık merkezine gitmek zorunluluğu olmaksızın, verilen talimatların takip edilmesi kaydıyla, güvenli ve etkili olduğunu doğrulamıştır (WHO, 2012). Sheldon (1998), söz konusu tıbbileştirilmeyi feminist bir kürtaj politikasının en acil ve öncelikli sorunu olarak nitelendirir:

Bu durum-tıbbileştirilme-, kürtajın siyaset dışına itilmesine ciddi bir şekilde katkıda bulunmuş ve kadınların kürtaj hizmetlerine erişimini dış saldırılardan korumaya hizmet etmiştir. Ancak aynı zamanda, -kürtaja- erişimi sıkı sıkıya tıbbi takdirle kuşatmıştır (...) Tıbbi kontrolün kürtaj üzerindeki tasarrufu, bu hizmete erişimi keyfileştirirken, göreceğimiz muameleyi de tıbbi iyi niyete bağlı kılar (ibid,54).

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı nüfus politikalarını devralırken dönüştürmüş ve kürtajın tıbbi zaruret durumlarında pratiğini serbest bırakmıştır; ancak bu kısıtlı serbestlik hukuki ve tıbbi bir gerilim hattında ifade bulmuş ve çatışmalara sebebiyet vermiştir. 1926'da yürürlüğe giren ve 1899 İtalyan Ceza Kanunu esas alarak oluşturulan Türk Ceza Kanunu (TCK), kürtaj düzenlemeleri "Kişilere Karşı İşlenen Cürümler" başlığı altında ele alınmıştır ve "çocuk düşürme ve düşürtme cürümleri" hapis ve para cezası olarak tertip edilmiştir.

Ertem (2011) , öngörülen cezaların kürtajın gerekçelerine ve kasıt içerip içermediğine göre sınıflandırıldığını belirtmektedir. Örneğin, yasa uyarınca, bir erkek kadının tecavüz sonrası hamile kalması durumunda, karısına, annesine, kardeşine veya kızına kürtaj olması için yardım ederse ceza indiriminden faydalanacaktır (ibid, 53). Buna karşılık, TCK'nın 49. Maddesi uyarınca, başka türlü korunma imkanının olmadığı ağır ve muhakkak bir tehlikenin söz konusu olduğu durumlarda, zaruretin bais olduğu mecburiyetle işlenen fiillerden dolayı ceza verilemez. Kuyucu ve Öngel (2014) bu maddenin, tedavi amaçlı müdahaleleri içeren teröpatik kürtajların gerçekleşmesini doğrudan düzenlemese de, önünü açtığını ileri sürmüştür (ibid, 5). 1936 yılında TCK'da yapılan bir değişiklik ile söz konusu "çocuk düşürme ve düşürtme" suçları "İrkin Tümlüğü ve Sağlığı Aleyhine Cürümler" başlığı altına alınmıştır (Ertem 2011, 54).

1944'te "Türedi Ailesi Davası" olarak mahkemeye iştirak eden davada kürtaj etraflıca tartışılır. Mahkeme, kürtajın tıbbi ve hukuki bir gerilim hattında yorumlanmasına tanık olması açısından ilgi çekicidir. Dönemin ünlü yapıtı "Türedi Ailesi"nin yazarı Turan Aziz Beler, İstanbul Asliye Ceza Hakimliği'nce yargılanmaktadır. Beler'in romanı ve gerçeklik arasındaki ilişki sorgulanır ve kitap karakterlerinden biri olan ve gerçek hayatta da var olan Harika isimli şahsın/karakterin olduğu kürtaj operasyonunun tıbbi mecburiyete müstenit olup olmadığı tartışılır. Avukat Suad Tahsin Türk, "Türedi Ailesi Davasında Kürtaj Cinayeti" (1944) olarak yayımlanan savunmasında, şahısların tanıklığına ve uzmanların görüşlerine başvurmuştur. Mahkemede, Harika'nın almış olduğu ve "tıbbi zaruret"i gerekçe gösteren raporun sahte olduğu "Allah ve kamu" huzurunda iddia edilir (ibid, 30). Savunma kapsamında nüfus politikaları, kürtaja ilişkin bilimsel gelişmeler, tıbbi gereklilik ve mesuliyet, kürtaj yasakları ve uygulanan cezai yaptırımların yetersizliği tartışılır (ibid, 14-50) ve kürtajın bir cinayet olduğu avukat Türk tarafından defalarca yinelenir. Türedi Ailesi davası boyunca, tıp ve hukukun uyuşmazlığından, doktorların keyfi uygulamalarından dem vurulur ve "çocuk düşürme mevzuu üzerinde sıkı kanun tedbirleri almak" gerektiği vurgulanır (ibid, 33). Son olarak savunmada, kürtajın "fen adamlarının kollektif cürüm ortaklığı ile ilim mantosu içinde sakladıkları" bir operasyon olup, anarahminden Türk ırkının kazanması anlamına geldiğini dile getirir (ibid, 60).

1960 darbesi sonrası kurulan hükümet, nüfus politikaları açısından farklı bir gündem ortaya koyar. Bu dönemde, ilk olarak 1960 yılında, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "zaruret mahzuru ortadan kaldırır" ayeti gereğince zarureten çocuk düşürmenin dine aykırı olmadığını belirten bir rapor yayımlamış olması dikkat çekicidir (Konan 2008). Bununla birlikte, dönemin Sağlık Bakanı Yusuf Azizoğlu 1962 yılında doğum kontrolünü yasaklayan hükümlerin ayıklanacağını duyurmuş ve gebeliği önleyici ilaçların serbestçe ithal ve imal edileceğini belirterek, hükümetin aile planlamasına yönelik stratejisini açıklamıştır. Azizoğlu, doğumun "ailenin arzusu" ile planlanacağını ve hükümetin buna destek olacağını belirtmiştir (Milliyet, 1962).

1963'te hazırlanan I. Kalkınma Planı ise geçmişteki doğum yanlısı politikaların aksine, nüfus artışını ekonomik kalkınma için bir engel olarak görür ve yakın gelecekte nüfus artışıyla paralel olarak yükselecek olan işsizlik oranları konusunda uyarır (Kuyucu ve Öngel 2014, 5). Milliyet gazetesinin 1964 tarihli "Ekseriyet Doğumun Kontrolünü İstiyor" başlığıyla aktardığı anket sonuçları bir yandan kamuoyunun nabzını yoklarken, bir yandan da yasanın toplumsal zeminini hazırlar. Bu ankete göre; erkeklerin %70'i, kadınların ise %79'u doğum kontrolünü tasvip ettiklerini belirtmiştir. Muhtarların %74'ü, köylülerin %39'u ve imamların %38'i, hükümetin köylerde doğum kontrolü çalışmalarını yapmasını desteklemektedir (Milliyet, 1964).

1965'te yürürlüğe giren Nüfus Planlaması Kanunu aile planlaması stratejisini şu şekilde özetler:

Nüfus planlaması, fertlerin istedikleri sayıda ve istedikleri zaman çocuk sahibi olmaları demektir. Bu husus, gebeliği önleyici tedbirlerle sağlanır. Tıbbi zaruretlar dışında gebelik sona erdirilemez veya sterilizasyon veya kastrasyon ameliyesi yapılamaz (Nüfus Planlaması Hakkında Kanun No: 557).

Nüfus Planlaması Kanunu korunma yöntemlerinin yaygınlaştırılması için eğitim, öğretim ve uygulama stratejileri belirtir ve bu amaçla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığını "gebeliği önleyici ilâç ve araçları muhtaç olanlara parasız veya maliyetinden ucuz fiyatla vermeye veya verdimeye veya sattırmak için tedbir almaya yetkili" kılar.

Yasanın ikinci bölümü "tıbbi zaruret hâlinde gebeliğin sona erdirilmesi ve sterilizasyon yapılmasıyla ilgili hükümler"i içerirken, tedavi amaçlı olarak yapılan terapötik kürtajın, gebe kadının sağlığını

tehdit eden ve fetüsün normal gelişiminin imkansız olduğu "tıbbi gereklilik" durumlarında serbest olduğunu belirtir. Son olarak yasa, tıbbi zaruret hâlleri dışında gebeliğin sona erdirilemeyeceğinin altını çizerek ve bu yasağın ihlali durumunda TCK hükümlerince öngörülen cezaları yineler. Böylece, gebeliğin tıbbi zorunluluk neticesinde sonlandırılması yasal bir çerçeveye oturtulmuş ve sağlık personelleri kürtaj hizmetlerine erişim ve bu hizmetlerin sağlanması üzerinde *yetkili* ve *sorumlu* ilan edilmiştir.

1960 sonrasında terapötik kürtajın yasal bir zemine oturtulması, kadınların tedavi amaçlı olarak kürtaja erişimini sağlasa da, çizilen tıbbi çerçeve ve kürtajın tıbbi bir zaruret hâli olarak kavramsallaştırılması, kürtaj konusunu üzerinde yalnızca uzmanların söz sahibi olabileceği teknik bir meseleye dönüştürmüştür. Bu sebeplerdir ki hekimler ve sağlık kuruluşları, kürtajın yasallaşması sürecinde de tartışmaların öncelikli muhattapları ve başlıca aktörleri olmuşlardır. Bu durum, kürtaj pratiğinin başlıca öznesi olan kadınların, araştırmalarıyla kurbanlaştırılarak tartışmanın dışına itilmesine yol açmıştır.

Yasallaşma Sürecinde Aktörler ve Tartışmalar

1970'li yıllar hem dünyada hem de Türkiye'de kürtaj tartışmalarının yoğunlaştığı ve kürtaj hakkına ilişkin taleplerin yükseldiği yıllar olmuştur. Yükselen yasallaşma dalgasıyla, farklı ülkelerde çeşitli düzenlemelere tabi tutularak kürtaj serbest bırakılır. 1980'e geldiğimizde ise "üreme hakları" kavramı ve kürtaj yasalarının kaldırılması feminist hareketin ana taleplerinden birini oluşturur (Turshen 2007, 154-163).

Feminist hareketin hukukla kurduğu ikircikli ilişkisini sorunsallaştıran Françoise Collin (2015), ilk yıllarda baskın olan liberter özgürleşme talebinin yerini gitgide düzenleme ve önleme talebine bıraktığına dikkat çeker. Collin, tanıklık ettiğimiz "yargı enflasyonu" nun politikayı güçlendirmekten çok onu ikame eden bir doğası olduğuna dikkat çeker ve "adeta düzeltmeler, hatta cezalar aracılığıyla ortak bir dünyayı şekillendirime" düsturunun, feminist politikayı bir girdaba sürüklediğini belirtir: "Yasalara karşı, özgürlükten yana, ancak özgürlük ilişkilerinin çok sıklıkla güç ilişkileri olduğunu da kavrayarak ve tam da bu yüzden, ama ancak ikinci bir evrede, başka yasaların çıkmasını isteyerek" (ibid, 49).

1970'lerde küresel gündemi meşgul eden kürtaj tartışmaları Türkiye'ye de sıçrar ve Türk Tabipleri Birliği, Türk Jinekoloji Cemiyeti, Türkiye Aile Planlaması Derneği gibi meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları kürtajın yasallaşmasını savunan çalışmalar yapmaya başlarlar (Karaömerlioğlu 2012). Bununla birlikte, kürtaj tartışmaları meclise de taşınır ve yurtdışında hız kazanan yasallaşma dalgası, kürtajın Türkiye'de de zaten gerçekleşmekte olduğu, güvensiz kürtaj sebebiyle gerçekleşeyen gebe ölümleri ve yasadışı kürtaj operasyonlarından edinilen haksız kazançlar gibi konular tartışmaya açılır (Varol 2012).

Bu gelişmeler ışığında, 1971 Şubat ayında toplanan Sağlık Şurası "bedava kürtaj" hakkını benimsediğini duyurmuştur. Aynı yıl, İçel Milletvekili Celal Kargılı kürtajın yasallaştırılması için kanun teklifi vermiştir. Yapılan bütçe görüşmelerinde Kargılı, doktorların yasadışı kürtaj yaparak haksız gelir elde ettiklerine dikkat çekmiş ve bu durumun önlenmesi için verdiği yasa teklifinin desteklenmesini talep etmiştir. 1972 yılına gelindiğinde, bu konunun araştırılması için Sağlık Bakanlığı bünyesinde uzmanlardan oluşan bir "ilim komisyonu" kurulması öngörülmüştür (Karaömerlioğlu 2012). 1978 bütçe görüşmelerinde Adalet Partili Nazım Baş kürtajın devlet kontrolünde serbest bırakılmasını talep etmiş; bir sene sonra kürtajın yasallaşması Kontenjan Senatörü Sadi Irmak tarafından tekrar dile getirilmiştir. Irmak, kürtaj yasağının en büyük mağdurlarının fakir kadınlar olduğunun altını çizmiştir (Bozkurt 2013, 57).

Bununla birlikte, bu dönemde yapılan kamu araştırmaları toplumdaki kürtaj gerçekliğine de ışık tutmuştur. Sabahat Tezcan'ın "Türk Kadınlarının Sağlık Problemleri" çalışması, 1970'lerde hastane tabanlı kürtaj araştırmalarına göre, görüşülen kadınların yaklaşık % 30'unun doğurganlık süreleri boyunca en az bir kez kürtaj olduğunu, buna karşılık topluluk temelli kürtaj araştırmalarında kadınların üçte birinin evlilik yaşantıları boyunca en az bir kez kürtaj olduklarını bildirdiklerini aktarmaktadır (Tezcan 1981). Bu sonuçlar, kürtaj yasağına rağmen kürtaj pratiğinin önüne geçilemediğine ve doktorların tıbbi zaruret durumları dışındaki hâllerde de kürtaj operasyonları gerçekleştirdiği iddialarına dayanak oluşturmaktadır.

Kürtajın öncelikli olarak tıbbi bir zeminde tartışılması, kürtaj pratiğine yönelik teknik bir yaklaşım geliştirmiş ve kadınlardan deneyimlerinden ziyade uzmanların görüşlerini ayrıcalıklı kılmıştır. Feministler tartışmaların nabzını tutsa da, baş aktörleri olamamışlardır. Feminist yazar Şirin Tekeli, meslek örgütleri ve milletvekillerinin başını çektiği kürtaj tartışmalarının dar bir çevrede kaldığını ve kamuoyuna mal olmadığını ileri sürer:

Gözleri Batı'da olup bitenleri izleyen biz Türkiyeli feministler için kürtaj hakkı çok stratejik bir mücadele alanıydı. Bu zorlu mücadele Fransa'da 1974 Simone Veil'in sağlık bakanlığı yaptığı dönemde yasanın çıkmasıyla sonuçlanmış ve önceden ölüm ile cezalandırılan 'cürüm' suç olmaktan çıkarılmıştı⁶. Ne var ki, Türkiye'de sorunun kadın sağlığı açısından taşıdığı vahim boyutlar bilinse de, kamuoyuna mal olmuş bir tartışma yoktu (Tekeli 2012).

Bu dönemde, kürtajın yasallaşmasına ilişkin yasa tasarıları da hazırlanmış; ancak tekliflerin reddedilmesi sebebiyle tıkanmalar yaşanmıştır. 1979 Şubat ayında dört CHP milletvekili ile birlikte senatör Nermin Abadan Unat kürtajın serbest bırakılmasına ilişkin bir yasa önerisinde bulunmuştur. Unat, Türkiye'de kürtajın zaten yapıldığını ve güvensiz kürtaj koşullarının gebe ölümlerini arttırdığını belirtmiştir (Kareömerlioğlu 2012). 1980'lerin başında CHP'li Çağlayan Ege kürtajın devlet hastanelerinde serbest bırakılması konusunda yasa teklifi vermiştir. Ege, kırsalda kadınların son derece ilkel yöntemlerle kürtaj yapmayı denediklerini ve güvensiz kürtaj koşullarının kadınların sakat kalması ya da hayatlarını kaybetmesiyle sonuçlandığına dikkat çekmiştir. Mayıs 1980'de Ege'nin teklifi tekrar görüşülmüş; ancak söz konusu teklif Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi tarafından reddedilmiştir (Varol 2012).

1982 yılının Haziran ayında Danışma Meclisi Başkanlığı'na sunulan ve 1983'te yürürlüğe girecek yasanın ana metnini oluşturan "Aile Planlaması Hakkındaki Kanun Teklifi" daha önce yapılan tartışmaları derler niteliktedir. Kanun teklifi genel gerekçesinde, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana değişen nüfus politikalarına, dünya çapında yayılan yasallaşma dalgasıyla şekillenen kürtaj serbestisine, istenmeyen gebelikler ve güvensiz kürtajın başta anne ölümleri olmak üzere kadınlar üzerindeki etkilerine, gizli yapılan kürtajlar sebebiyle yükselen kürtaj karaborsasına ve kürtaj pratiğinin hâlen devam etmesinden görüldüğü üzere yasak hükmünün genel önleme özelliği olmadığına dikkat çeker (TBMM Danışma Meclisi Tutanağı 1983 S.Sayısı: 347).

-1965 tarihli 557 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında - Kanununun uygulamaya konusundan bu yana 15 seneyi aşkın bir süre geçmiş olmasına karşın nüfus artış hızının azaltılması konusunda istenilen düzeyde başarı elde edilmemiştir. Ayrıca ülkemiz için sorun olan düşük ve bebek ölümleri giderek artmış ve yalnız düşük nedeniyle her yıl binlerce annenin hayatını yitirmesi ya da sakat kalması söz konusudur (...) Bugün toplumumuz çocuk düşürme fiilini müsamaha ile karşılamakta ve çocuğunu düşürmek isteyen her kadın bunu rahatlıkla başarmaktadır. Diğer bir deyişle, söz konusu hükümlerin genel önleme özelliği hemen hemen hiç yoktur. Her yıl en azından 500 000 aykırı fiilin işlendiği bir olayda kanun hükmünün genel önleme özelliğinden bahsedilemez (ibid, 1-2).

Hükümetin sunduğu teklifteki bu genel gerekçe, yasağın aykırı fiiller sebebiyle işlevini kaybetmiş olduğunu vurgularken, bu durumun "kanuna saygı"yı azaltacağı konusundaki endişeyi de dile getirir. Bununla birlikte, söz konusu fiilin suç olmaktan çıkarılmasının fiil sayısında bir artışa sebebiyet vermeyeceğini ve kadının hayat ve sağlığını koruyacağını öne sürer. Kürtaj pratiğinin durdurulamadığını öne çıkaran bu faydacı argüman, kürtaj yasağının geniş ölçüde kadınların mağduriyeti ve yasalara saygısızlıkla sonuçlandığını; bu minvalde kürtajın kamu düzeninin sağlanması ve denetlenmesi için yasallaşmasını öngörür. Yasada çerçevesi çizilen kısıtlı kürtaj serbestisi pozitif bir kazançtan ziyade, arzulanan ancak kaçınılması mümkün olmayan ve durdurulamayan ve tam da bu sebeple kamu nezdinde düzenlenmesi gereken bir durum olarak kurgulanmıştır.

Adalet Komisyonu'nda kabul edilen metin, rahim tahliyesinin "gebeliğin onikinci haftası doluncaya kadar kadın sağlığı açısından tıbbi sakınca olmadığı takdirde istek üzerine" gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. Hükümetin teklifi de 12. haftaya kadar kürtajın serbest bırakılması yönündedir. Hükümet raporunda buna dayanak olarak uluslararası düzenlemeleri göstermiş ve Amerika, Bulgaristan, Batı Almanya, Danimarka, Finlandiya vb. ülkelerin gebeliğin 3. ayına kadar rahim tahliyesini serbest bıraktığını vurgulamıştır (ibid, 2). 12 haftalık süre, tıp literatüründe de her biri oniki haftalık olmak üzere gebeliğin üç çeyrek döneme-*trimester*-ayrılması ve uluslararası yasallaşmalarda baskın olarak ifade bulan kürtajın gebelik süresinin ilk çeyreğinde gerçekleştirilebileceği savını takip eder görülmektedir. Ancak Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu'nun kabul ettiği metin "gebeliğin onuncu haftası doluncaya kadar annenin sağlığı açısından tıbbi sakınca olmadığı takdirde

istek üzerine rahim tahliyesi”ni uygun bulmuştur. Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu, kürtaj süresinin 10. haftaya indirilmesine ilişkin bir gerekçe bildirmez (ibid, 11-13).

Tutanak, Feridun Günay ve 9 üyenin Danışma Meclisi’ne verdiği “Aile Planlaması Hakkında Kanun Teklifi”ni de içerir. Bu teklif de, gebeliğin onuncu haftası doluncaya kadar annenin sağlığı açısından tıbbi sakınca olmadığı takdirde istek üzerine rahim tahliyesini önermiştir (ibid, 4-6). Yasada çizilen ‘Aile Planlaması’ çerçevesi Adalet Komisyonu’nca sorunlu bulunmuş; “aile planlamasının ailenin ekonomik ve sosyal planlamasına ağırlık verdiği, tasarı ile ülkemizin nüfusunun sayı olarak düzenlenmesi” hedeflendiğinden tasarı başlığının nüfus planlanması olarak düzenlenmesi uygun görülmüştür (ibid, 8).

“Nüfusu Sınırlama ve Çocuk Düşürme Tasarısına Dair” karşı görüşünü dile getiren eski Adalet Bakanı ve Danışma Meclisi üyesi A. Pulat Gözübüyük’ün görüşü de tutanak kayıtlarına geçmiştir. Gözübüyük, konuya ilişkin “tıp ve ceza hukuku edebiyatında” üstün olduğunu iddia ettiği şu görüşü sunar ve “gebeliğin bir yandan cürüm olan ve öte yandan ana sağlığını ve hayatını ciddi tehlikeye maruz bırakan ‘çocuk alma’ suretiyle değil, tıbbi ilaç ve fenni araçlarla önlenmesi tedbirlerinin getirilmesini önerir. Gözübüyük, ‘soyunu sürdürme özgürlüğü’ne atıfta bulunur ve kürtajın serbest bırakılmasına karşı çıkar. Buna karşın, teröpatik kürtajlardaki suistimallerin önlenmesi yönünde esaslı tedbirler alınması gerektiğini belirtir (ibid, 9-10).

1970’lerde Türkiye’ye sıçrayan kürtaj tartışmaları temelde dünyadaki kürtaj yasallaşmalarının bir yansımasıdır; ancak tartışmalar aynı zamanda Türkiye’de mevcut ve yaygın olan kürtaj pratiğini ve etrafında oluşan yasadışılıkları da konu almıştır. Mecliste ifade bulan yasadışı kürtaj operasyonları ve elde edilen haksız kazançlar, kadınların mağdurlaştırıldığı bir kürtaj söylemi inşa etmiştir. Bu durumda, kürtaj yasağı tıbbi suistimale karşı düzenlenmesi gereken ve yasaya saygıyı azaltan tehlikeli ve geçersiz bir hüküm olarak belirmiş ve bu nedenle değişmesi öngörülmüştür. Kürtaj yasağının kaldırılması talebi, bir hakkın talebi olmaktan ziyade, aykırı filler sebebiyle işlevsizleşen bir yasağın gözden geçirilmesi ve *kaçınılmaz* olarak yasada bir liberalleşmeye gidilmesinin ifadesidir.

Kürtaj Yasası: Edimleri, Kısıtları ve Mücadele Alanları

Kürtajın kısıtlı olarak serbest bırakılması, farklı aktörlerin etkin olduğu uzun tartışmaların sonucunda kürtajın yasallaşmasıyla hukuki ve tıbbi bir düzlemde mümkün olur. Drucilla Cornell (1999), hukukun yasanın yeniden yorumlanması yoluyla feminist taleplere bir kanal açabileceğini öne sürer. Ancak, bu durum, feminist taleplerin yasal reformlara sıkışması tehlikesini her zaman taşır (ibid, 111). Bununla birlikte, yasal kazanımlar temelinde yeni sorunların ortaya çıkması ya da sorunsalların yeni bağlamlara yerleşmesi de her zaman mümkündür (Collin 2015, 204).

Hak taleplerinin, feminizmin temel ifade biçimi hâline geldiği bir düzlemde, feministler “hak” kavramının kendisini de sorgulamışlardır. Hak söylemi, çatışmalı bir değerler sistemi içinde, bireyin sosyal bağlamından kopuk olarak kurgulandığı bir söylem kurur. Haklar soyut ve genel olarak formüle edilmiş olup, olgusal gerçeklikten kopukturlar (Smart 1989, 138-160). Bu sebepledir ki; “bir hakkın yasal olarak tanınması, somut bir edim sunmaz ve mevcut sosyal eşitsizliklerin aşılması için belirli bir yol haritası çizmez” (Bridgeman 1989, 85). Dahası, yasanın sunduğu edim hak talep edecek özneye ait bir hak olarak ortaya çıkmayabilir ve böylece yasa edimi öznesinden koparır. Sonuç itibarıyla, haktan faydalanacak öznenin hakkın edimine erişimi yeni bir güç mücadelesi içerecektir.

Yasal haklar, çoğunlukla sorunları çözmez. Bunun yerine sorunu yasal bir çözümü olabilecek bir probleme dönüştürür. Bu problem, haklarını talep eden kişiler tarafından saptanan problemin aynısı olmayabilir, ayrıca sunulan çözüm-çoğunlukla- yerleşik iktidar ilişkilerini değiştirmek için pek bir şey yapmaz (Smart 1989, 144).

Türkiye’de kürtajın yasallaşmasının 1980 askeri darbesinin ardından gerçekleşmesi, yasanın darbenin bir ürünü olduğu gibi bir kanı yaratmış olsa da, 1970’lerde yaşanan kürtaj tartışmaları durumun böyle olmadığını göstermektedir. Yasa, darbenin değil; Türkiye’de yıllardır devam etmiş olan kürtaj tartışmalarının ve uluslararası yasallaşma sürecinin bir sonucudur. Radikal gazetesine verdiği bir söyleşide Unat, genel kanının aksine, 12 Eylül darbecilerinin kürtajın yasallaşmasını sağlamadığını, aksine bu süreci geciktirdiklerini belirtmiştir. Kürtajın mecliste 65 yıldır tartışılmakta olduğuna dikkat çeken Unat, 1970’lerde meclis gündemini meşgul eden kürtaj yasası tekliflerinin, 12 Eylül 1980 darbesiyle rafa kaldırıldığını ve 1983’te tekrar gündeme geldiğini ifade etmiştir. Unat, yasanın iki gün boyunca Danışma Meclisi’nde tartışıldıktan sonra, lehte oyların fazla olmasıyla yürürlüğe girdiğini kaydetmiştir (Radikal 2012).

Türkiye’de kürtajın kısıtlı olarak serbestleşmesine rağmen, Şirin Tekeli, yasada kürtajın bir kadın hakkı olarak tanımlanmaktan çok uzak olduğunu ileri sürer:

Askerlere göre bu bir ‘nüfus planlaması’ yöntemiymi ve kontrolü erkeklere bırakılmıştı. Kürtaj olmak isteyen kadınların eşlerinden ve reşit olmayan genç kadınların ebeveynlerinden izin almaları gerekiyordu. Bu yasa beni çok öfkeliyordu. Kadınlar yapılan büyük bir saygısızlık olarak görmüşüm. Ne var ki...kadınlar kürtaj hakkını hangi şartlarda olursa olsun kazanmaktan o kadar memnun olmuşlardı ki, benim ince eleyen sık dokuyan eleştirilerimi sevmeydi. Aradan geçen otuz yılda yasa daha da meşrulaştı (Tekeli 2012).

Bugün Türkiye’de kürtaj, yani gebeliğin sona erdirilmesi veya mevcut yasada anılan şekliyle rahim tahliyesi, 24 Mayıs 1983 tarihli ve 2827 sayılı Nüfus Planlaması Kanunu’na düzenlenmektedir. 15 maddeden oluşan bu kanun yasanın amacını, kapsamını, yöntemini ve yasanın ihlali durumunda uygulanacak cezaları belirler. Genel hatlarıyla bu yasa, isteğe bağlı kürtaj hizmetini gebeliğin onuncu haftasına kadar mümkün kılarken, bu hizmetin ediminde eş veya kadının reşit olmaması durumunda veli rızası aranmasını da şart koşar (Nüfus Planlaması Kanunu No: 2827). Kürtajın 10. haftaya kadar serbest bırakılması, yukarıda ele alınmış olan kürtaj tartışmalarında Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu’nun görüşünün ağır bastığını da ortaya koymaktadır.

Kanun ilk olarak, nüfus planlamasının esaslarını ortaya koyar ve gebelik sonlandırma işlemlerinin yalnızca devletin gözetim ve denetimi altında yapılabileceğini belirtir. Yasa koyucu, böylece, gebelik sonlandırma işlemlerinde kendini esas söz sahibi ilan eder.

Madde 2 – Nüfus planlaması, fertlerin istedikleri sayıda ve istedikleri zaman çocuk sahibi olmaları demektir. Devlet, nüfus planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır. Nüfus planlaması gebeliği önleyici tedbirlerle sağlanır. Gebeliğin sona erdirilmesi ve sterilizasyon, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu Kanunun öngördüğü hâller dışında gebelik sona erdirilemez ve sterilizasyon veya kastrasyon ameliyesi yapılamaz (Nüfus Planlaması Kanunu No: 2827).

Gebeliğin sona erdirilmesine ilişkin ilk madde, gebeliğin onuncu haftasına kadar kürtajın tıbbi sakınca olmadığı takdirde istek üzerine gerçekleştirilebileceğini belirtir. Ancak, söz konusu istek izne bağlanır; buna göre kürtaj olmak isteyen kadınların bu hizmete erişmek için evli iseler eşlerinden ve reşit değilseler ebeveynlerinden izin almaları gerekmektedir. Böylece, yasanın edimi ve öznesi arasında üçüncü şahıslar sokulmuştur. Kadının kürtaja erişiminde söz sahibi kendisi değil, aile kurumu ve onun sözcüsü erkektir. Bu durum, kadınların kürtaja erişimine ilişkin ciddi sonuçlar doğurmaktadır.

Nüfus planlaması yasası, teröpatik kürtajı da düzenlemektedir. Buna göre, gebeliğin onuncu haftasından sonra hayati tehlike ve ağır maluliyetin söz konusu olduğu durumlarda, doğum ve kadın hastalıkları uzmanı ve ilgili daldan bir uzmanın objektif bulgulara dayanan gerekçeli raporu üzerine gebelik sonlandırılabilir. Acil müdahale gerektiren durumlarda ise durumu tespit eden yetkili hekim, müdahaleden itibaren en geç yirmidört saat içinde müdahale yapılan kadının kimliği, yapılan müdahale ile müdahaleyi icabettiren gerekçeleri illerde sağlık ve sosyal yardım müdürlüklerine, ilçelerde hükümet tabipliklerine bildirmek kaydıyla müdahalede bulunabilir. Bu hâliyle, yasa tıbbi hiyerarşiyi de yineler:

Acil müdahale hâllerinin nelerden ibaret olduğu ve yapılacak ihbarın şekil ve mahiyeti ile sterilizasyon ve rahim tahliyesini kabul edenlerden istenilecek izin belgesinin şekli ve doldurulma esasları, bunların yapılacağı yerler, bu yerlerde bulunması gereken sağlık ve diğer koşullar ve bu yerlerin denetimi ve gözetimi ile ilgili hususlar çıkarılacak tüzükte belirtilir (ibid).

Kürtajın kısıtlı serbestisine uygun olacak şekilde, Türk Ceza Kanunu (TCK) da yeniden düzenlenir. TCK'nın 99. ve 100. maddeleri, "çocuk düşürme" ve "çocuk düşürtme" suçlarını düzenler ve yönetmeliği ihlal eden kürtaj operasyonları için hapis veya adli para cezası öngörür. 2005 yılında TCK'da yapılan bir değişiklik, kadının mağduru olduğu bir suç neticesinde hamile kalması durumlarında, süresi 20 haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla, gebeliği sona erdirene ceza verilmeyeceğini bildirmiştir. TCK Madde 99/6 bunun için gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi gerektiğinin belirtir (TCK 5237).

2012 yılında dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 34 kişinin ölümüyle sonuçlanan Uludere katliamının ardından yaptığı "Her kürtaj bir Uludere'dir" açıklaması, yirmi yılı aşkın süredir yürürlükte olan kürtaj yasasına rağmen kürtaj tartışmalarını yeniden alevlendirmiştir. Başbakanın açıklamaları ardından Sağlık Bakanı Recep Akdağ'ın kürtajı sınırlandıracak bir kürtaj düzenlemesi hazırlığında olduklarına dair açıklamıştır. Bununla birlikte, 2012 yılında kürtaj hapı olarak bilinen Misoprostol'ün "amaçdışı" kullanıldığı gerekçesiyle yasaklanması, hükümetin kürtaj karşıtı ajandasının somut bir adımı olarak ifade bulmuştur (Özgenç 2012).

Türkiye'de medikal kürtaj/tıbbi düşük konusunda klinik araştırmalar da yapmış olan, Prof. Dr. Ayşe Akın, "Türkiye'de Yeni Bir Seçenek Olarak Tıbbi Düşük" yazısında, tıbbi düşüğün "etkili, kabul edilebilir, kullanıcı memnuniyeti yüksek ve kadın için daha az travmatik" bir yöntem olduğunun ve dünyada, özellikle de gelişmiş ülkelerde yaygın olarak kullanıldığını vurgulamıştır (Akın 2012). Buna rağmen, Türk Eczacılar Birliğinin 10 Temmuz 2012'de duyurduğu ve tıbbi düşüğü tetikleyen Misoprostol etken maddeli ilaçların -2. sınıf eczane seviyesindeki- hastane eczaneleri hariç olmak üzere eczanelerden geri çekilmesi, sağlık çalışanları ve feministler tarafından, tıbbi düşük pratiğinin önüne geçilmeye çalışılması olarak yorumlanmıştır (Women on Waves 2012).

Hükümetin kürtaj karşıtı politikaları feministler tarafından tepkiyle karşılanmış ve kürtaj hakkı etrafında bir feminist aktivizmin doğmasını tetiklemiştir. "Kürtaj haktır, karar kadınların" sloganıyla harekete geçen feministler 22 şehirde oturma eylemleri düzenlemiş ve 17 Haziran 2012'de yaklaşık 3000 kişinin katıldığı bir protesto gösterisinde bulunmuşlardır (Şakir 2017). Feministler, bu aktivizmi kurumsallaştırmış ve kürtaj hakkının geri alınmasına karşı çıkmak kırtan fazla bileşeni çatısı altında toplayan "Kürtaj Haktır, Karar Kadınların Platformu" nu kurmuşlardır. Bu anlamda, 2012 kürtaj tartışmaları, kürtaj yasası etrafında feminist bir mücadelenin şekillenmesini tetiklemiştir.

2012 sonrasında kürtaj yasası etrafında yükselen feminist aktivizm, fiili bir kürtaj yasağı olduğunu ve mevcut yasaya rağmen kürtajın erişilebilir olmadığını ortaya koymuştur. 2015 yılında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın İstanbul'daki kamu hastanelerinde yaptığı "kürtaj yoklaması", sadece 3 kamu hastanesinin isteğe bağlı kürtaj yapmakta olduğunu, 12'sinin hiçbir şekilde kürtaj yapmadığını ve 17'sinin ise yalnızca tıbbi zaruret hâllerinde heyet kararı ile teröpatik kürtaj yaptığını göstermiştir. İsteğe bağlı kürtaj yaptığını söyleyen hastanelerden sadece 1 tanesi 10. haftaya kadar kürtaj yaptığını teyit etmiş, diğer ikisi ise bu sürenin 8. haftaya kadar olduğunu kaydetmiştir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, yayınladıkları basın bülteninde kürtaj talebi reddedilen kadınların, özel hastanelere gitmek zorunda bırakıldığı ve kürtaj hizmeti için yüksek meblağalar ödediğini belirtmiştir. Basın bülteninde, kürtaja erişimin yasaya rağmen kısıtlanmasının, en çok alt gelir grubundaki kadınları mağdur edeceğinin altı çizilmiştir (Morçatı 2015).

Türkiye'de yapılan sağlık araştırmaları da, kürtaja erişim sorununun farklı boyutlarını göstermektedir. 2013 yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçları, her on kadından dördünün (yüzde 40) kürtaj olmaya eşleriyle birlikte karar verdiğini, kadınların yüzde 17'sinin bu kararı tek başına aldıklarını ve yüzde 3'ünün de eşlerinin kararı doğrultusunda hareket ettiklerini kaydetmiştir⁷. 2008-2013 yılları arasında gerçekleşen kürtaj operasyonlarının yüzde 62'si özel doktor muayenehanesi veya özel hastanelerde ve yüzde 34'ü kamu sağlık kuruluşlarında gerçekleşmiştir (TNSA 2013). Görüldüğü üzere, kürtaj talebi çoğunlukla özel hastanelerde karşılanırken, pek az ihtimalle kadının kendi kararına dayanmaktadır. Bununla birlikte, "Türkiye'de Kürtaj: Kırsalda Kadınlar ve Yasa" çalışmasında İğde et al. (2008) kürtaja erişimin kırsalda ciddi şekilde kısıtlandığına dikkat çekmektedir. Yasa uyarınca kürtaj operasyonlarının yalnızca jinekologlar veya onların gözetimi altında yapılmak zorunda olması, uzman doktorların kırsal kesimlerde nadiren bulunması sebebiyle, kürtaja erişimde kır-kent eşitsizliği yaratmaktadır (ibid 2008, 372).

Kadınların dışlandığı bir kürtaj tartışmasının legal formülasyonu olan mevcut kürtaj yasası, kadınların gerçekliğine de yabancıdır. Kürtaj yasası, kürtaj kararının verilmesini eşin veya ebeveynin iznine bağlayarak, kürtaj hakkının kullanımında kadınları ikinci plana itmektedir. Bugün hâlen yasanın öngördüğü kürtaj serbestisindeki süre kısıtlaması, kürtajın gitgide tıbbileştirilmesi ve cezai yaptırımların devamlılığı, başlıca sorgulanması gereken öğeler olarak varlığını sürdürmektedir. Buna ek olarak, söz konusu kürtaj yasası yeni

mücadele alanları da açmıştır. Kürtaja erişimin kısıtlanması, tıbbi düşük/medikal kürtajın engellenmeye çalışılması ve hizmetlerin özelleştirilmesi, bugün kürtaj mücadelesini yeni bağlamlara yerleştirmektedir. Bu sebeple kürtaj, feminist hareket için hâlâ güncelliğini koruyan çetin bir mücadele alanı oluşturmaktadır.

Sonuç Yerine

Kürtaj, siyasi dinamizm içinde tarih boyunca farklı yorumlara tabi tutulmuş ve yasal düzenlemelerin konusu olmuştur. Hukuki söylemin modern epistemin diğer öğeleriyle birlikte şekillenmesi ve dönüşmesi, zamanla kürtaj yasalarında bir liberalleşmeye gidilmesini de beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, tıbbi ve teknolojik gelişmeler ışığında, kürtaj yasalarının kapsamı da genişlemiş ve kürtaj düzenlemeleri çok katmanlı hâle gelmiştir. Kürtaj yasasının arkeolojisine girişmek, bu katmanları ortaya çıkarmakta ve tarihselliği içinde incelemektedir. Yasal arkeoloji, hukuki söylemler arasındaki devamlılıklara ve kopuşlara, değişimin dinamiklerine ve bu süreçteki güç ilişkilerine de ışık tutmaktadır.

Kürtaj pratiğinin denetlenmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nda 17.yy'ın sonlarında başlamış ve 19. yy'a doğru kürtaj yasağı ve kürtajın önlenmesine ilişkin geliştirilen sosyal politikalarla daha kapsamlı hâle getirilmiştir. Türkiye'de Erken Cumhuriyet Dönemi'nde devam eden kürtaj yasağına rağmen, kürtaj pratiği tıbbi zaruretten mazur görülmesiyle kısıtlı olarak serbest bırakılmıştır. Kürtaj pratiğinin, tıbbi zaruret durumlarında serbest bırakılması tıbbi mesuliyet ve keyfiyete ilişkin sorunları da beraberinde getirmiş ve bu dönem hukuki ve tıbbi söylemlerin çekişme içinde olduğu bir dönem olmuştur. 1970'lere gelindiğinde küresel yasallaşma dalgası, Türkiye'de de kürtaj tartışmalarını alevlendirmiş ve meclise taşımıştır. Kürtaj pratiğinin yaygınlığı, kürtaj yasağının işlevsizliği, kadınların yasak sebebiyle mağduriyeti ve doktorların kürtaj operasyonlarından elde ettiği haksız kazançlar meclis gündemine alınmış ve kürtajın devlet denetiminde serbest bırakılmasını öneren çeşitli yasa teklifleri sunulmuştur. 12 Eylül 1980 darbesiyle rafa kaldırılan konu, 1982'de tekrar gündeme gelmiş ve ancak 1983'te kürtajın istek üzerine onuncu haftaya kadar yapılabileceğini öngören yasanın yürürlüğe girmesiyle sonuçlanmıştır.

Kürtaj yasası, kadınların kürtaja erişimindeki olgusal eşitsizliğin üzerinden atladığı gibi, kürtaj mücadelesinin nihai noktası da değildir. Bu makale, mevcut kürtaj yasasını inceleyerek yasanın edimlerini, kısıtlarını ve mücadele alanlarını sorgulamıştır. Bu minvalde, 2012 yılında alevlenen kürtaj tartışmalarına değinmiş ve bu tartışmalar etrafında yükselen feminist aktivizmin, kürtajın feminist politikanın mücadele alanına yerleşmesi açısından önemi, vurgulamıştır. Bugün Türkiye'de, yasal serbestliğe rağmen pratikte erişimin kısıtlanması ve izne tabi tutulması, medikal kürtaj/tıbbi düşük pratiğinin önlenmesine yönelik adımlar atılması ve kürtaj hizmetlerinin tedariğinin özel sektöre itilmesi, hizmetlere erişimdeki kır-kent uçurumu, feminist bir kürtaj mücadelesinin temel sorunları olarak belirlemektedir.

¹Stella Browne, 1936'da kurulan ve İngiltere'de kürtaj yasasının reforme edilmesini savunan Kürtaj Yasası Reformu Derneği'nin (Abortion Law Reform Association -ALRA) kurucu üyesidir. Bu ifade, Browne'in 1936'da gerçekleştirdiği bir konuşmasından alıntılanmıştır (Hindell, Keith ve Simms, Madeleine. *Abortion Law Reformed*, London: Peter Owen, 1971, p. 59).

²Çerçeve analiz yöntemi, çeşitli teorik çerçeveler etrafında öbekleşen düşünce ve prensiplerin incelenmesi ve bunların yansımalarının ve sonuçlarının birlikte değerlendirilmesiyle, bir olgunun veya olayın bütünlüklü bir şekilde analiz edilmesini sağlar. Yasal arkeoloji, yasaların oturduğu sosyopolitik ve kültürel bağlamları sorgulayarak dahil olduğu teorik çerçeveleri ortaya koymayı amaçlar.

³ Sheldon'ın ifadesiyle İngiltere 1967 Kürtaj Yasası kürtaj mücadelesinde ancak yarı yolu katetmiştir. Yasa, gebeliğin 24. haftasına kadar isteğe bağlı kürtajların gerçekleştirilmesini mümkün kılarsa da, 24. haftadan sonra kürtaj operasyonunun gerçekleştirilmesi ancak fetüsün ve kadının sağlığının tehlikede olduğu tıbbi zaruret hâllerinde gerçekleşir. Yasa uyarınca, kadınların kürtaj talebi iki doktorun onayından geçmek zorundadır. Kadınlar ancak doktorların onayıyla kürtaja erişebilmektedir. Sheldon, yasanın bu hâliyle kürtaj hakkını prensipte kadınlara değil, doktorlara tanıdığını ve bu durumun pratikte kadınların kürtaja erişimini kısıtladığını öne sürer (Sheldon 1998).

⁴İskât-ı cenin, Osmanlı'da kürtaj kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Ancak, terim hem gebeliğin herhangi bir tıbbi sorun nedeniyle düşükle sonuçlanmasını, hem de kadının isteyerek düşüğü tetiklediği ve gebeliği sonlandırdığı durumları betimlemek için kullanılır. Gülhan Balsoy, terimin anlamındaki bu muğlaklığın kadınların doğurganlıklarını düzenlemek yönündeki iradelerinin dinin ve mahrem olanın perdesinde kaldığını gösterdiğini ifade eder (Balsoy 2012, 22).

⁵Medikal kürtaj/tıbbi düşük; Mifepristone ve Misoprostol etken maddeli iki ilacın kullanımıyla düşüğün tetiklenmesini içeren cerrahi olmayan bir kürtaj yöntemidir. 1980'lerde kullanılmaya başlayan ve gitgide yayılan yöntem bugün erken gebeliklerde, ilk trimester (12 hafta), gebeliğin sonlandırılması işlemleri için tercih edilmekte ve yaygın olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de de mevcut olan Misoprostol etken maddeli ilaç, 2012 yılında yayınlanan bir kararnameyle "amaçdışı kullanıldığı" gerekçesiyle toplatılmıştır (Özgenç, 2012).

⁶1975 Veil Yasası, gebeliğin ilk 12 haftasına kadar kürtaja izin verir. 12. haftadan sonra ise kürtaj kadının ve fetüsün, fiziksel ve zihinsel sağlığının tehlikede olduğu tıbbi zaruret durumları gereğinde, iki hekimin onayıyla yapılabilir (Code de la Santé Publique 1975).

⁷2001 yılında Guttmacher Enstitüsü'nün Birleşik Devletler'de yaptığı bir araştırma kadınların neden kürtaj talep ettikleri üzerine sorgulamıştır. Araştırmanın sonucu, kürtajların çoğunun istek üzerine gerçekleştiğini kaydetmektedir. Buna göre, kadınların yalnızca %7'si kürtajı tercih etme sebeplerinin kendi veya fetüsün sağlığına ilişkin tıbbi durumlar olduğunu belirtmiştir (Bknz. Lawrence B. Finer *et al.*, "Reasons U.S. Women Have Abortion: Quantitative and Qualitative Perspectives," *Perspectives on Sexual and Reproductive Health* 37, no. 3, 2005).

Kaynakça

- Akın, Ayşe. “Türkiye’de Yeni Bir Seçenek Olarak Tıbbi Düşük”, *Evrensel*, <https://www.evrensel.net/haber/60132/turkiyede-yeni-bir-secenek-olarak-tibbi-dusuk>>, (ET:10.06.2017).
- Balsoy, Gülhan. “Politik Bir Alan Olarak Kadın Bedeni: Osmanlı Toplumunda Kürtajın Yasaklanması”, *Toplumsal Tarih*, 223, 22-27, 2012.
- “Basın Bildirisi: Türkiye Emniyetli Kürtaj için Kullanılan İlaçlara Ulaşımı Engellemek Amacıyla İlaçların Eczanelerde Satışını Yasakladı”. *Women on Waves*, 16 Temmuz 2012, < <http://www.womenonwaves.org/tr/page/3267/basin-bildirisi-turkiye-emniyetli-medikal-kurtaj-icin-kullanilan-ilaclara-ulas>>, (ET: 10.06.2017).
- Brandwein, Pamela. “Studying the careers of knowledge claims: Applying science studies to legal studies”, *Interpretation and Method: Empirical Research Methods and the Interpretive Turn*, eds. Dvora Yanow ve Peregrine Schwartz- Shea A., NY: M. E. Sharpe, 228-243, 2006.
- Bridgeman, Jo. “A Woman’s ‘Right’ to Choose?”, *Abortion Law and Politics Today*, ed. Ellie Lee, New York: Palgrave Macmillan, 76-95, 1998.
- Bozkurt, Başak. “Kürtaj Yasalarının Nüfus Politikalarıyla İlişkisi: 1960’lardan Günümüze Türkiye”, Yıldız Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, İstanbul 2013.
- Collin, Françoise ve Kaufer, Irène. *Feminist Güzergah*, Çev: Gülnur Acar Savran, İstanbul: Dipnot Yayınları, 2015.
- Cornell, Drucilla. *Beyond Accomodation: Ethical Feminism, Deconstruction and the Law*, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 1999.
- De Gama, Katherine. “A Brave New World: Rights Discourse and the Politics of Reproductive Autonomy”, *Journal of Law and Society Feminist Theory and Legal Strategy*, Spring, 114-130, 1993.
- Demirci, Tuba ve Somel, Selçuk A. “Women’s Bodies”, *Journal of History of Sexuality*, Seri 17, No 3. Austin: University of Texas Press, 2008.
- “Doğumun Kontrolü: Azizoğlu Açıklama Yapacak”, *Milliyet*, 26 Kasım 1962, (ET:10.06.2017). “Ekseriyet Doğumun Kontrolünü İstiyor”, *Milliyet*, 30 Nisan 1964, (ET:10.06.2017)
- Ertem, Ece C. “Anti-abortion Policies in Late Ottoman Empire and Early Republican Turkey: Intervention of State on Women’s Body and Reproductivity,” *Fe Dergi* 3, sayı 1, 47-55, 2011.
- Finer, Lawrence B. *et al.* "Reasons U.S. Women Have Abortion: Quantitative and Qualitative Perspectives," *Perspectives on Sexual and Reproductive Health* 37, no. 3, 2005. Foucault, Michel. *Histoire de la Sexualité*, Paris: Gallimard, 1994.
- Foucault, Michel. *Surveiller et Punir: Naissance de la Prison*, Paris: Gallimard, 1975.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, “2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması”, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, 2014.
- Hindell,Keith ve Simms, Madeleine. *Abortion Law Reformed*, London:Peter Owen, 1971.
- Igde, Füsün Artiran et al. “Abortion in Turkey: Women in Rural Areas and the Law”. *The British Journal of General Practice*, vol. 550, no. 58, 2008, pp. 370-373. doi: 10.3399/bjgp08X280353.

- Işık, Tarık. “12 Eylül Yasayı Geciktirdi”, *Radikal*, 2012, <<http://www.radikal.com.tr/turkiye/12-eylul-yasayi-geciktirdi-1089869/>> (ET:10.06.2017).
- Karaomerlioğlu, Asım. “Türkiye’de Kürtajın Kısa Tarihi”. *Bianet*, 2012. <<http://bianet.org/bianet/bianet/139903-turkiye-de-kurtajin-kisa-tarihi>> (ET:10.06.2017).
- Konan, Belkıs. “Osmanlı Devleti’nde Çocuk Düşürme Suçu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı: 4, 319-335, 2008.
- Kuyucu, Nisan and Ongel, Mehmet M. “Reproductive Rights: New Developments in Turkey”. Workshop on Sexual and Reproductive Rights: Liberty, Dignity and Equality Oslo: World Congress on Constitutional Law, 2014.
- Kürtaj Haktır! Karar Kadınların Platformu, <<http://www.kurtajhaktir.org/>>, (ET: 10.06.2017).
- Mor Çatı, “Kürtaj Yapıyor musunuz? Hayır, Yapmıyoruz!” 3 Şubat 2015, <<https://www.morcati.org.tr/tr/290-kurtaj-yapiyor-musunuz-hayir-yapmiyoruz>>, (ET: 10.06.2017).
- Nüfus Planlaması Hakkında 557 Sayılı Kanun, 1965, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc048/kanuntbmmc048/kanuntbmmc04800557.pdf>, (ET: 10.06.2017).
- Nüfus Plânlaması Hakkında 2827 Sayılı Kanun, 1983 <<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2827.pdf>>, (ET: 10.06.2017).
- Novlov, Julie. “Legal Archeology”, *Political Research Quarterly*, 64(2) 348–361, 2011.
- Özgenç, Meltem. “Düşük Yaptıran İlaça Yasak İsyan Ettirdi”, 13 Eylül 2012, <<http://www.hurriyet.com.tr/dusuk-yaptiran-ilaca-yasak-isyan-ettirdi-21450707>>, (ET: 10.05.2017).
- Petchesky, Rosalind P. *Abortion and Women’s Choice: The State, Sexuality and Reproductive Freedom*, The Northeastern Series in Feminist Theory, Boston: Northeastern University Press, 1990.
- Sheldon, Sally. “The Abortion Act 1967: a Critical Perspective”, *Abortion Law and Politics Today*, ed. Ellie Lee, New York: Palgrave Macmillan, 43-59, 1998.
- Smart, Carol. *Feminism and The Power of Law*, Sociology of Law and Crime Series, New York: Routledge, 1989.
- Şakir, Şükran. “27 Mayıs 2012: Başbakanın Kürtaj Açıklamalarına Feministlerden Sokakta İlk Yanıt”, 17 Mayıs 2017, <<https://catlakzemin.com/27-mayis-2012-basbakanin-kurtaj-aciklamalarına-feministlerden-sokakta-ilk-yanit/>>, (ET:15.06.2017).
- Tekeli, Şirin. “Kürtajla İlgili”, *Kazete*, 2012, <http://kazete.com.tr/makale/kurtajla-ilgili.._593>, (ET:01.06.2017).
- Tezcan, Sabahat. “Health Problems of Turkish Women”, *Women in Turkish Society*, eds. N. Abadan Unat, & D.Kandiyoti, Leiden: E. J. Brill., 96-107, 1981.
- Turshen, Meredith. *Women’s Health Movements: A Global Force for Change*, New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Danışma Meclisi Tutanağı, S.Sayısı: 347, 1983.
- Türk Ceza Kanunu Mevzuatı 765 Sayılı Kanun, 1926, <<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>>, (ET: 10.06.2017).

Türk Ceza Kanunu 5237 Sayılı Kanun, 2004, <<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5237.htm>>, (ET 10.01.2017).

Türk, Suad T. *Türedi Ailesi Davasında Kürtaj Cinayeti*, Işık Basımevi, İstanbul: 1944.

Varol, Mithat. “Kürtaj esas 70’ler ürünü”, *Radikal*, 2012, <<http://www.radikal.com.tr/yorum/kurtaj-esas-70lerin-urunu-1090026/>>, (ET:15.06.2017)

World Health Organization, “Safe abortion: technical and policy guidance for health systems”, 2012 <http://www.who.int/reproductivehealth/publications/unsafe_abortion/9789241548434/en/>, (ET: 01.06.2017).